سرمقاله

نادیده گرفتن عقلانیت در سیاستگذاری و نتایج آن

ادامه از صفحه۱

... و آزادی عمل نسبی آنها در تعیین نرخ بهره سپرده‌ها و تسهیلات را در بر می‌گرفت. این اصلاحات نه‌تنها موجب آرامش نسبی در فضای اقتصاد کلان شد، بلکه نوید آن را می‌داد که در صورت تداوم، رشد پایداری را در آینده تضمین کند.

علت موفقیت نسبی در عملکرد اقتصاد ایران در این دوره را می‌توان ناشی از غلبه رویکرد علمی در سیاستگذاری اقتصادی دانست که با نگاهی حتی‌الامکان منسجم تمام جنبه‌های مسائل اقتصاد ایران را در نظر داشت. اما متاسفانه با سیطره‌یافتن سیاست‌های پوپولیستی از نیمه دوم دهه ۸۰ ورق برگشت و سیاستگذاری اقتصادی صورت دیگری به خود گرفت که مهم‌ترین ویژگی آن نادیده‌گرفتن بدیهیات علم اقتصاد و تفکر عقلایی بود. این تغییر عمده در سیاستگذاری موجب شد، به‌منظور جلب رضایت عامه مردم در کوتاه‌مدت، نوسانات و تلاطم جای ثبات نسبی به‌دست‌آمده را بگیرد. شاید‌بتوان گفت‌مهلک‌ترین‌سیاست‌پوپولیستی که‌بیشترین ناترازی‌ها را در کل نظام اقتصادی کشور ایجاد کرد، چیزی جز سرکوب قیمت‌های تعادلی در بازارها و تعیین دستوری قیمت‌ها با تکیه بر درآمدهای آسان‌یاب نفتی و اهرم کردن نرخ ارز برای کنترل قیمت‌ها نبود.

با این کار که عملا به معنی دامن‌زدن به بیماری هلندی بود، از یکسو، تولید صنعتی داخلی و به تبع آن اشتغال در این بخش لطمه دید و از سوی دیگر، تورم در بخش غیرقابل مبادله، به‌ویژه مسکن، به‌شدت رو به فزونی نهاد. افزایش شدید درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت در نیمه دوم دهه ۱۳۸۰، از یکسو زمینه‌ساز ارزانی واردات و زمین‌گیر شدن تولید صنعتی داخلی شد و از سوی دیگر با اهرم کردن نرخ ارز برای کنترل قیمت‌ها موجب پرتاب تورم به سال‌های بعد، در زمان کاهش درآمدهای نفتی شد. وانگهی، سرکوب نرخ بهره بانکی در کل نظام بانکی کشور، اعم از دولتی و خصوصی و تثبیت آن در سطحی پایین‌تر از نرخ تورم، نظام بانکی را در وضعیت ناترازی مزمن قرار داد؛ چون آنها از یکسو نمی‌توانستند به‌راحتی سپرده جذب کنند و از سوی دیگر، دولت اغلب بانک‌ها را مکلف به پرداخت تسهیلات به بخش‌های خاصی می‌کرد که در آنها وام‌گیرندگان به دلیل منفی بودن نرخ بهره حقیقی طبیعتا تمایلی به بازپرداخت وام‌های خود نداشتند.

به علاوه، با توجه به سرکوب قیمت‌ها در بازار، وام‌گیرندگان انگیزه‌ای برای سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های تولیدی نداشتند؛ کاری که به هر حال توام با ریسک‌های خاص خود است و ترجیح می‌دادند منابع نقدی خود را صرف خرید دارایی‌های کم‌ریسک و مصون از تورم مانند مسکن کنند. البته وجوه دیگر تالی‌های فاسد تثبیت نرخ بهره بانکی در سطحی پایین‌تر از نرخ تورم را که به معنی نرخ بهره حقیقی منفی است نباید فراموش کرد. در چنین وضعیتی هر وام بانکی عملا به رانت بادآورده‌ای تبدیل می‌شود که طبیعتا بانک‌ها ترجیح می‌دهند خود از آن استفاده کنند و به دست «غریبه»ها ندهند.

علت اینکه بانک‌ها همگی در پی ایجاد شرکت‌های وابسته به خود هستند تا به آنها وام بدهند یا در خرید مسکن سرمایه‌گذاری کنند، همین سیاستگذاری نادرست سرکوب نرخ بهره است. از سوی دیگر ناتوانی در جذب سپرده به دلیل منفی بودن نرخ حقیقی بهره، بانک‌ها را ناگزیر از اضافه‌برداشت از منابع بانک مرکزی می‌کند که نتیجه نهایی آن افزایش پایه پولی، نقدینگی و بالاخره تورم است. فاجعه اقتصادی دیگری که در نتیجه سیاست غیرعلمی و غیرعقلایی تثبیت قیمت در خصوص حامل‌های انرژی پدیدار شده، اتلاف نجومی منابع کمیاب در کنار قاچاق بنزین و گازوئیل به خارج از کشور، از یکسو و روی‌آوردن به واردات بنزین از سوی دیگر است. نتیجه این سیاست، فشار پیوسته فزاینده بر بودجه عمومی دولت و دامن‌زدن به ناترازی آن است که خود نهایتا و ناگزیر به «راه‌حل چاپ پول» و تبعات تورمی آن می‌انجامد.

درست است که این‌گونه سیاستگذاری‌های خلاف اصول علم اقتصاد و عقل سلیم که تنها فضیلتش کسب رضایت عامه مردم در کوتاه‌مدت و مطابقتش با برخی شعارهای ایدئولوژیک است از دولت‌های نهم و دهم آغاز شد؛ اما در دولت‌های یازدهم و دوازدهم نیز به‌رغم برخی تلاش‌های بی‌رمق برای کنار گذاشتن آن کم و بیش ادامه یافت و در دولت سیزدهم با شدت و حدت بیشتری مورد تاکید قرار گرفت و عمق و گستره بیشتری پیدا کرد. طرفه اینکه برای پی‌بردن به نادرستی این نوع سیاستگذاری نیازی به استدلال‌های پیچیده علم اقتصاد نیست و هر انسان معمولی می‌تواند بفهمد که با نرخ بهره حقیقی منفی سنگ روی سنگ بند نمی‌شود. نرخ بهره قیمت وام است، چگونه ممکن است مردم میان خود با قیمت‌های منفی معامله کنند؟

این کار بی‌معنا و غیرقابل توجیه به خودی خود امکان‌پذیر نیست؛ مگر اینکه مقامی مسوول و دارای منابع و قدرت با پرداخت هزینه آن، مردم را مجبور به انجام آن کند. پر واضح است که هیچ مقام مسوولی منبعی از آن خود ندارد و هرآنچه هزینه می‌کند چیزی است که از مردم گرفته است. به سخن دیگر حکومتیان با پول خود مردم آنها را وادار به انجام کارهای نامعقول می‌کنند که طبیعتا نتیجه‌ای جز اتلاف منابع، ترویج فساد مالی و نهایتا تورم ندارد.

به‌منظور جلوگیری از سوء‌تفاهم باید یادآوری کرد که بعضا در کشورهای پیشرفته ممکن است بانک‌مرکزی به دلایلی با نرخ بهره حقیقی منفی به بانک‌ها وام دهد؛ اما هیچ‌گاه به‌طور مستقیم در تعیین نرخ بهره بانک‌های تجاری در جامعه و کسب‌وکارها مداخله نمی‌کند و این کار را بر عهده بازار و عوامل موثر بر آن مانند رتبه اعتباری وام‌گیرندگان و ریسک‌های مرتبط با آن می‌گذارد. به‌راستی تا چه زمان باید در انتظار «معجزه» از سیاستگذاری‌های غیرعلمی و نامعقول نشست.

دکتر موسی غنی‌نژاد
اقتصاددان
Alborz.payam@gmail.com

معاون سیاسی وزیر کشور منصوب شد

معاون سیاسی وزیر و رئیس ستاد انتخابات کشور با حکم احمد وحیدی وزیر کشور منصوب شد.

به گزارش پیام آشنا به نقل از مرکز اطلاع رسانی وزارت کشور، احمدی وحیدی دیروز سه شنبه، با تشکر و تقدیر از تلاش ها و خدمات محمد رضا غلامرضا، طی حکمی سید محمد تقی شاهچراغی استاندار قم را به عنوان معاون سیاسی وزیر کشور و رئیس ستاد انتخابات منصوب کرد. محمد تقی شاهچراغی متولد ۱۳۴۰ شهرستان قم، دوازدهم آبان ۱۴۰۰ از هیات وزیران دولت سیزدهم به عنوان استاندار قم رأی اعتماد گرفت.

قنبرپور در نشست خبری مطرح کرد:

برنامه‌ریزی برای برقراری دوباره پروازهای داخلی فرودگاه پیام

مدیرعامل منطقه ویژه اقتصادی و فرودگاه بین المللی پیام گفت: با شرایط تحریم و فشارهای موجود، خرید هواپیمای نو برای بخش خصوصی هم بسیار دشوار است چه برسد به بخش دولتی که محدودیت‌های آن چند برابر است.

به گزارش پیام آشنا، اکبر قنبرپور با اشاره به اینکه امسال به جز پرواز نجف هیچ پرواز داخلی از این فرودگاه انجام نشده، اظهار کرد: بیشترین استقبال البرزی ها برای سفر به مشهد، اهواز و کیش است که برنامه ریزی لازم برای برقراری مجدد این پروازها در حال انجام است.

وی ادامه داد: برای توسعه پروازهای این فرودگاه با ۱۰ مدیر ایرلاین جلساتی برگزار شده که امیدواریم که نتایج خوبی حاصل شود.

وی در پاسخ به اینکه برای ایام اربعین پروازهای این فرودگاه به سمت نجف به چه شکل خواهد بود، گفت: هنوز سهمیه فرودگاهها اعلام نشده و هر زمان مشخص شد اطلاع رسانی لازم صورت می‌گیرد.

قنبرپور در ادامه به وعده خرید یک فروند هواپیما که از مدتی قبل مطرح شده، توضیح داد: خوشبختانه منابع لازم برای خرید این هواپیما تامین شده ولی باید بپذیریم در شرایط موجود و با محدودیت هایی که داریم خرید هواپیما برای بخش دولتی با مشکلات زیادی همراه است.

وی با تاکید بر اینکه این هواپیما نو نیست، افزود: با شرایط تحریم و فشارهای موجود، خرید هواپیمای نو برای بخش خصوصی هم بسیار دشوار است چه برسد به بخش دولتی که محدودیت‌های آن چند برابر است.

مدیرعامل منطقه ویژه اقتصادی و فرودگاه بین المللی پیام در بخش دیگری از صحبت‌های خود به سانحه سقوط یک فروند هواپیمای فوق سبک در روزهای گذشته اشاره کرد و گفت: مسئول تایید ایمنی باندهای فرودگاهی، سازمان هواپیمایی کشور است و تا زمانی که این مجموعه تشخیص به ناایمن بودن مسیر پروازی فرودگاهی را ندهد، اظهار نظرها در این مورد شخصی است و پایه کارشناسی ندارد.

وی در پایان به وضعیت صادرات این فرودگاه هم اشاره کرد و گفت: سال گذشته ۲۰۱ میلیون تن صادرات از این فرودگاه انجام شده که ارزش تقریبی ۲۰۶ میلیون دلار داشته است و در صددیم سهم صادرات از این فرودگاه را افزایش دهیم.

آمار تفکیکی از ثبت‌نام کنندگان داوطلبی مجلس

بررسی تفکیکی ثبت‌نام‌کنندگان داوطلبی مجلس شورای اسلامی حاکی از استقبال بانوان از داوطلبی در انتخابات مجلس دوازدهم است و این کمی بیشتر از انتخابات سال ۹۸ است.

به گزارش پیام آشنا، مهلت پیش‌ثبت‌نام در انتخابات دوازدهمین دوره مجلس شورای اسلامی روز گذشته به پایان رسید. از دیروز مدارک متقاضیان در ستاد انتخابات کشور بررسی شده و اگر این مدارک نقصی نداشت به ثبت احوال، فراجا، دادستانی، وزارت خارجه، سازمان امور استخدامی، وزارت علوم، بهداشت، دانشگاه آزاد و مرکز مدیریت حوزه های علمیه ارسال می‌شود تا این اطلاعات و مدارک صحت سنجی شود. این دستگاه‌ها باید در یک ماه پاسخ خود را برای صحت یا عدم صحت این مدارک اعلام کنند.

پیش ثبت‌نام از روز ۱۶ مرداد آغاز و در روز ۲۲ مرداد به پایان رسید. داوطلبان در این هفت روز از ساعت ۸ تا ۱۸ فرصت داشتند به سامانه‌ای که وزارت کشور معرفی کرده بود مراجعه و مدارک خود را بارگذاری کنند.

تعداد ثبت‌نام‌ها به تفکیک روزها:

بیشترین استقبال از ثبت‌نام در روز آخر انجام شد و ۱۳ هزار و ۲۳۴ نفر در انتخابات ثبت‌نام کردند. در روز اول ۷ هزار و ۶۶۹ نفر، در روز دوم ۶ هزار و ۲۴۷ نفر، در روز سوم ۴ هزار و ۳۴۹ نفر، در روز چهارم ۴ هزار و ۳۴۹ نفر و در روز ششم ۷ هزار و۸۸۲ نفر ثبت نام کردند. مجموع داوطلبان به عدد ۴۸ هزار و ۸۴۷ نفر رسید. در انتخابات سال ۹۸ بیش از ۱۶ هزار نفر ثبت نام کرده بودند.

جنسیت داوطلبان:

۱۴ درصد متقاضیان زن و ۸۶ درصد مرد هستند. بانوان ۲ درصد بیشتر از دوره گذشته انتخابات، ثبت‌نام کرده‌اند.

استقبال بانوان از انتخابات در استان‌های البرز، تهران، قزوین، خرسان رضوی و خراسان شمالی بیشتر از سایر استان‌ها بوده است. در البرز ۲۰ درصد، در تهران۱۸ درصد، در قزوین ۱۷ درصد، در خراسان رضوی ۱۶ و در خراسان شمالی ۱۶ درصد متقاضیان بانوان هستند. در مقابل در استان کهگلویه و بویر احمد ۵ درصد، در ایلام ۷ درصد، در اردبیل ۸ درصد، در کردستان و خوزستان فقط ۹ درصد متقاضیان خانم هستند.

فراوانی سن داوطلبان:

۳۵ درصد از داوطلبان بین ۳۰ تا ۴۰ سال ، ۳۶ درصد بین ۴۰ تا ۵۰ سال، ۲۲ درصد بین ۵۰ تا ۶۰ سال و ۶ درصد بین ۶۰ تا ۷۵ سال دارند.

مدرک تحصیلی داوطلبان:

۷۰درصد متقاضیان دارای کارشناسی ارشد، ۳ درصد حوزوی، ۱۶ درصد دکترا و ۱۱ درصد دارای مدرک کارشناسی با سابقه ایثارگری و نمایندگی مجلس هستند.

متقاضیان با سابقه نمایندگی

بیش از هزار نفر از نمایندگان ادوار مجلس در این دوره ثبت‌نام کرده‌اند. ۵۱۱ نفر از داوطلبن سابقه نمایندگی در ادوار نهم، دهم و یازدهم را دارند. تا ساعت ۱۴ آخرین روز پیش ثبت‌نام، ۲۴۵ نماینده مجلس یازدهم ثبت‌نام کرده بودند.

بیشترین رقابت برای کرسی مجلس

در استان‌های البرز، تهران، قم، خراسان رضوی و یزد رقابت سنگینی برای کسب کرسی مجلس شکل گرفته است.

در استان البرز برای هر کرسی ۴۳۰ نفر، در استان تهران برای هر کرسی ۲۸۲ نفر، در استان قم ۲۵۴ نفر برای هر کرسی، در خراسان رضوی برای هر کرسی ۱۷۹ نفر و در یزد برای هر کرسی ۱۷۸ نفر رقابت می کنند.

این آمار فقط مربوط به مرحله پیش‌ثبت‌نام است. متقاضیانی که مدارک آنها به تایید برسد در فاصله روزهای ۲۷ مهر تا۳ آبان در مرحله ثبت‌نام نهایی شرکت می کنند و بررسی صلاحیت آنها از این مرحله توسط شورای نگهبان آغاز خواهد شد.

رئیس سازمان برنامه و بودجه خطاب به نمایندگان:

بودجه ۱۴۰۲ ناتراز است

رئیس سازمان برنامه و بودجه نسبت به ناترازی بودجه ۱۴۰۲ هشدار داد و خطاب به نمایندگان مجلس گفت: با عدم تصویب لایحه اصلاحیه بودجه ۱۴۰۲ دست دولت را برای پرداخت طلب گندم‌کاران بسته‌اید

به گزارش پیام آشنا، در ادامه جلسه علنی دیروز سه شنبه ۲۴ مرداد مجلس شورای اسلامی بررسی گزارش کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات در مورد تحقق احکام تکلیفی منتخب قانون بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور با حضور منظور رئیس سازمان برنامه و بودجه در دستور کار صحن علنی مجلس قرار گرفت.

رئیس سازمان برنامه و بودجه با بیان اینکه نکاتی در گزارش کمیسیون برنامه و بودجه در خصوص تحقق احکام تکلیفی منتخب قانون بودجه سال ۱۴۰۲ وجود دارد، گفت: از تعامل سازنده کمیسیون و رئیس کمیسیون با سازمان برنامه تشکر می‌کنم. معمولاً در ۴ ماهه اول سال منابع بودجه‌ای به طور کامل تحقق پیدا نمی‌کند چرا که وصول مالیات‌ها در ۲ ماه اول سال پایین است و تا آیین‌نامه‌های اجرایی آماده و بستر برای اجرا فراهم شود، زمان می‌برد.

وی توضیح داد: با این وجود در ۴ ماه اول امسال عملکرد شایسته‌ای داشته‌ایم، ابتدا به نسبت وصول درآمد کل که مبلغ دو هزار و ۸۲ همت است توانسته ایم در ۴ ماه، ۴۴۸ همت را وصول کنیم که البته طبق قانون بودجه باید رقم ۸۰۷ همت خلق منابع می‌شد، با این حال ۶۳.۵ درصد منابع به نسبت کل آنچه که باید تحقق پیدا می کرد وصول شده است.

منظور تأکید کرد:در همین ارتباط باید گفت منابع درآمدی ما ۳ قسمت درآمدهای مالیاتی و گمرکی، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و واگذاری دارایی‌های مالی است که در بخش درآمدها در ۴ ماه ابتدای سال درآمد این بخش ۸۴.۸ درصد تحقق داشته، این در شرایطی است که در طی ۳ سال گذشته رشد سالیانه درآمد مالیاتی ۵۵ و ۵۸ درصد بوده که امسال در قانون بودجه رشد درآمد مالیاتی ۵۵ درصد پیش‌بینی شده بود بنابراین عملکرد نظام مالیاتی منطبق بر پیش‌بینی‌ها و فراتر از آن بوده است.

معاون رئیس جمهور گفت: میزان مالیات وصولی و سایر درآمدهای کشور در ۴ ماه ابتدای سال رشد ۵۷ درصدی به نسبت سال گذشته داشته است. اما در خصوص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای که عمده آن درآمد نفتی است، طبق قانون بودجه باید در ۴ ماه نخست سال درآمد نفتی ما بالغ بر ۲۴۸ هزار همت می‌بود و آنچه که تحقق پیدا کرده است ۱۰۵ همت است.

رئیس سازمان برنامه و بودجه بیان کرد: در بحث درآمد نفتی رشد ۴۲ درصد داشته‌ایم که به نسبت سال گذشته ۵۷ درصد رشد درآمد نفتی تحقق یافته است. یکی از نکات فروش نفت بر اساس آنچه که در قانون پیش‌بینی شده است این بود که روزانه ۱.۴ میلیون بشکه نفت به فروش برسد که این فروش انجام می‌شود اما به دلیل شرایط تحریم تحقق درآمدها زمانبر است و تا درآمد فروش در اختیار ما قرار بگیرد مسیری باید طی شود، با این حال صادرات نفت و میعانات گازی بیش از ۱.۴ میلیون بشکه در روز انجام می‌شود.

وی با اشاره به درآمدهای واگذاری دارایی‌های مالی گزارش داد سیاست این بود که امسال واگذاری دارایی‌های مالی، یعنی انتشار اوراق تنها برای طرح‌های تملک نیمه‌تمام و طرح‌هایی که امسال و سال آینده به بهره‌برداری می‌رسد، انجام گیرد بنابراین حتی یک ریال برای امور اجرایی از اوراق هزینه نکرده‌ایم، در سال جاری ماهانه ۲۰ هزار میلیارد اوراق برای طرح‌های تملک اختصاص داده‌ایم.

رشد نقدینگی در حال کاهش است

منظور با بیان اینکه در کنار اجرای قانون بودجه سیاست‌هایی برای تحقق شعار سال دنبال می‌شود، گفت: امسال توانسته‌ایم از رشد نقدینگی و رشد پایه پولی جلوگیری کنیم در حال حاضر رشدنقدینگی در حال کاهش است و رشد پایه پولی تحت کنترل قرار گرفته است، در ۳ ماه گذشته شاهد آرامش و ثبات قیمت‌ها هستیم.

تمام مسیرهای اربعین تا قبل از این فریضه دینی تکمیل خواهد شد

معاون رئیس جمهور گفت: تمام مسیرهای اربعین تا قبل از این فریضه دینی تکمیل خواهد شد و تخصیص اعتبارات وزارت راه و شهرسازی، نیرو، آب و آبرسانی و طرح‌های ریلی با اولویت انجام می‌شود.

رئیس سازمان برنامه و بودجه بیان کرد: دولت تکمیل طرح‌های حوزه انتخابیه نمایندگان را در دستور کار دارد و برنامه‌ریزی کرده‌ایم که تا پایان سال، ۱۵۰۰ طرح و پروژه افتتاح شود. در نهایت باید گفت درآمد واگذاری‌ها ۲۶ همت محقق شده و تخصیص یافته که رشد دو برابری داشته است.

منظور توضیح داد: در تبصره (۱۶) در موضوع تسهیلات در بخش ازدواج ۶۲ همت و ۳۰۷ هزار فقره تسهیلات ازدواج داده شد، در بخش فرزندآوری ۱۷ همت و ۲۷۳ هزار فقره تسهیلات ارائه شده در تبصره (۱۸) در موضوع کسب و کار برای اولین بار در ۴ ماه اول سال هم آیین‌نامه ابلاغ شد و هم سازمان برنامه و بودجه ۱۵۰۰ میلیارد تومان اختصاص داد که با ۳ برابر منابع بانک‌ها تلفیق و ۶ هزار میلیارد تومان تسهیلات اشتغال از محل منابع امسال داده شد.

رئیس سازمان برنامه و بودجه ادامه داد: بخش زیادی از منابع سال گذشته در موضوع تسهیل کسب و کار باقی مانده است که چون آیین‌نامه آن به موقع آماده نشده بود، منابع آن امسال تخصیص پیدا می‌کند.

تبصره (۱۴) بن‌بست است، این تبصره ناتراز بسته شده است

منظور با هشدار در خصوص تبصره(۱۴) گفت: تبصره (۱۴) بن‌بست است، این تبصره ناتراز بسته شده است. شما برای پرداخت گندم ۶۰ همت پیش‌بینی کرده‌اید اما باید ۱۴۰ همت تأمین شود، از این رو چرا اعتراض می‌کنید، دولت مجبور است بودجه ناتراز را اجرا کند، ما به دنبال اصلاح بودیم اما شما دوفوریت لایحه اصلاح بودجه را رد کردید و وقتی اصلاحیه انجام نشود، پرداخت پول گندمکاران ممکن نیست.

اهدای خون، اهدای زندگی

یادداشت

ترامپ و آینده آمریکا

در سوم اوت دونالد ترامپ، چهل‌و‌پنجمین رئیس‌جمهور آمریکا در مقابل دادگاه فدرال حاضر شد و دادگاه در دادخواستی ۴۵صفحه‌ای، وی را درباره تلاش برای خدشه‌دار کردن نتایج انتخابات ریاست‌جمهوری ۲۰۲۰ تفهیم اتهام کرد و او به قانون‌شکنی جدی و اساسی در چهار مورد متهم شد.

در مجموعه پرونده‌هایی که علیه ترامپ در دادگاه‌های مختلف محلی، ایالتی و فدرال آمریکا مطرح است و شامل ۷۵مورد قانون‌شکنی‌های متنوع می‌شود، دادگاه اخیر مهم‌ترین و حساس‌ترین است. علت آن است که در اتهامات چهارگانه در عمل ترامپ براندازنهادها و روندهای حاکمیتی ایالات متحده قلمداد شده و جالب است که عنوان پرونده «ایالات متحده آمریکا علیه ترامپ» است.

به عبارت دیگر ترامپ متهم است که علیه ایالات متحده آمریکا اقدام کرده است. براساس این پرونده تفهیم اتهام رئیس‌جمهور سابق باید در ۲۸ اوت انجام و وی در مقابل هیات منصفه در واشنگتن حاضر شود. تشکیل این دادگاه مبتنی بر روندی است که بعد از اعلام نتایج انتخابات سال ۲۰۲۰ و مخالفت ترامپ که در واقع بازنده آن انتخابات بود، اتفاق افتاد. در واقع شورشی با همکاری ترامپ در واشنگتن راه‌اندازی شد که منجر به اشغال کنگره آمریکا در ۶ ژانویه۲۰۲۱ توسط هواداران ترامپ شد. گفته می‌شود واشنگتن دهه‌ها، چنین صحنه‌های آشوبناک را به خود ندیده بود. متعاقبا بعد از برقراری پرچالش آرامش، تحقیقات گسترده‌ای در کنگره آمریکا درباره آن حوادث انجام گرفت. این دادگاه، در حقیقت محصولی از آن تحقیقات با بارهای سنگین حقوقی و قضایی است. با این زمینه تشکیل این دادگاه در شرایطی که آمریکا وارد فضای انتخابات ریاست‌جمهوری۲۰۲۴ (۱۴۰۲) می‌شود، چگونه می‌توان تجزیه و تحلیل کرد؟ در پاسخ باید به«زمینه‌ها و انگیزه‌ها» به «روندها و مسیرها» و «نتایج و برون‌دادها» توجه کرد. این تحلیل سه وجهی روشن می‌کند که جامعه آمریکا در یکی از حساس‌ترین مراحل پرتنش بین نخبگان قرار گرفته و ترکیبی از روندهای هیجانی و حقوقی، سرنوشتی برای آمریکا رقم خواهند زد که در آن احتمال استحکام بیشتر یا فرسایش بیشتر را می‌توان متصور بود.

در خصوص زمینه‌ها و انگیزه‌ها باید گفت که همه چیز حول شخصیت ترامپ و گذشته و آینده او می‌چرخد. ترامپ شخصیت استثنایی در میان روسای جمهور آمریکاست. تنها کسی است که بدون هیچ سابقه اجرایی و با دستور کاری ضدنخبگان حاکم در ۲۰۱۶ به کاخ سفید راه یافت و چهار سال را با روش‌های غیرمتعارف من‌جمله ثبت حدود ۳هزار دروغ، به تولید هیجان پرداخت.

هیجان‌آفرینی برجسته‌ترین ویژگی او بود. او در این چهار سال دوبار از استیضاح جان سالم به در برد و نهایتا شورشی کم‌سابقه را در آمریکا راه‌اندازی کرد؛ اما این فقط گذشته او نیست که مطرح می‌شود، بلکه وی دوباره می‌خواهد به کاخ سفید برگردد. ترامپ پیشروترین نامزد در بین نامزدهای حزب جمهوری‌خواه برای انتخابات پیش‌رو است. او حزب جمهوری‌خواه را قبضه کرده و البته پایگاه اجتماعی وسیعی در اقشار خاصی از جامعه آمریکا را حفظ کرده است. جامعه‌ای که مخصوصا از نظر فرهنگی و اجتماعی دوپاره و دوقطبی است. قطبی که ترامپ آن را نمایندگی می‌کند بر این باور است که در جنگ فرهنگی گرفتار است و لیبرال‌ها و دموکرات‌ها دارند بنیاد فرهنگی آمریکا را نابود می‌کنند. جالب آنکه این دادگاه‌ها تا به حال نتوانسته‌اند حامیان ترامپ را علیه او بشورانند. ترامپ بلافاصله بعد از حضور در دادگاه فدرال در واشنگتن برای مراسمی که جمهوری‌خواهان در شهر مونتگومری ایالت آلاباما برگزار کرده بودند، به آن شهر رفت و برخی از افراد برای شرکت در این مراسم شام و کمک به انتخابات جمهوری‌خواهان نفری ۵۰هزار دلار پرداخت کرده بودند. فراتر از این، دادگاه‌ها به بهانه‌ای برای تامین درآمد و گردآوری پول برای انتخابات آینده ترامپ تبدیل شده است. ترامپ هنرپیشه‌ای است که نقش مظلوم را بازی و هیجان تولید می‌کند و مجموعه جمهوری‌خواهان را به دنبال خودمی‌کشد.

اما روندها و مسیرهای پیش رو، ترکیبی از حقوق و روان‌شناسی است. حقوق بعد رسمی و از طریق نهادهای دادگاهی دنبال می‌شود. به‌طور کلی در ایالات متحده، حقوق و نهادهای حقوقی در عرصه‌های خصوصی و عمومی برجسته‌اند، اکثر سیاستمداران فارغ‌التحصیلان رشته حقوق‌اند و نیروهای سیاسی از مجرا و مسیر حقوق می‌گذرند. در این میان قانونی وجود ندارد که مانع کاندیداتوری نهایی ترامپ شود. اما مسیر چندان هم روشن نیست. آنچه روشن است، آن است که ترامپ بی‌تردید در موارد گوناگون قانون را زیر پا گذاشته است. محکومیت و محکومیت‌های او قطعی به نظر می‌رسد و در نظر برخی از کارشناسان آمریکایی علت فعالیت‌های سنگین ترامپ در انتخابات چیزی نیست جز فرار به جلو و دسترسی به جایگاه ریاست‌جمهوری که در آن می‌تواند خود را مورد عفو ریاست‌جمهوری قرار دهد. البته این چشم‌انداز چندان ساده‌ای نیست

در نقطه مقابل هیجان‌سالاری که ترامپ دنبال می‌کند و آمیخته‌ای از روش‌های روان‌شناسانه، بهره‌برداری از حس تنفر و ترس بخشی از مردم آمریکا که از نخبگان حاکم سرخورده‌اند، همراه با تکنیک‌های رسانه‌ای و شبکه‌های اجتماعی را به نمایش می‌گذارد که از نظر محتوا و روش پرقدرت است؛ اما رقیب هم از این ابزارها بی‌بهره نیست.

در سالی که پیش رو است آمریکا با همه فراز و نشیب‌ها و همه اتهام‌ها و اتهام‌زنی‌ها چه در دادگاه‌ها چه در رسانه‌ها، سالی پرهیجان را پشت سر خواهد گذاشت و نهایتا رئیس‌جمهوری را برخواهد گزید. اگر نظام حاکم بتواند ترامپ را به زندان بیندازد و مانع دستیابی او به کاخ سفید شود، شاید این روند برای پویایی درونی و جهانی آمریکا، افزوده‌ای داشته باشد و آمریکا روشن خواهد ساخت که مخصوصا در مقایسه با چین از نهادهای قضایی و حقوقی استواری برخوردار است و البته معنای اقتصادی عمیقی هم خواهد داشت. در عین حال احتمال فرسایش نهادهای سیاسی و حقوقی را نیز نمی‌توان نادیده گرفت. اگر ترامپ بتواند شورش یا شورش‌هایی را شکل دهد، آمریکا گرفتارتر خواهد شد و بر جایگاه جهانی و موقعیت اقتصاد سیاسی آن اثرات منفی خواهد داشت و لذا دادگاه‌های ترامپ، موضوع ساده و صرفا شخصیت‌محور نیستند. آینده آمریکا و موقعیت جهانی آن در این روندهای سیاسی و هیجانی و در نهادهای حقوقی رقم می‌خورند.

دکتر سید محمد کاظم سجادپور
استاد دانشکده روابط بین الملل